

Олена ПРОХНЕНКО,
ORCID: 0000-0002-2349-4387
завідувачка сектора
Наукової бібліотеки,
ДВНЗ “Ужгородський національний
університет”

Мирослава ЯЦЬКІВ,
ORCID: 0000-0001-9224-494X
бібліотекарка І категорії
Наукової бібліотеки,
ДВНЗ “Ужгородський національний
університет”

**З ДОСВІДУ АТРИБУЦІЇ ДЕФЕКТНИХ ПРИМІРНИКІВ
ФОНДУ “КНИГА ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.”
НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ УЖГОРОДСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

УДК 027.7(477.87-25):002.2“18/19“-047.27:025.4036:044.738.5

У публікації розглянуто процес та результати атрибуції окремих видань ХІХ – початку ХХ ст. з фондів Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету.

Ключові слова: Наукова бібліотека Ужгородського національного університету, атрибуція, бібліографічний опис, дефектні примірники.

На сьогоднішній день у фондах Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету (НБ УжНУ) нараховується понад 1,5 мільйона документів. Серед них більше 20 тисяч примірників видань ХІХ – початку ХХ ст. Значна частина цього фонду збереглася без титульних сторінок, обкладинок, у вигляді фрагментів чи частин різних праць, зшитих в один блок або мають інші сліди руйнації. У фаховій літературі їх класифікують як дефектні (неповні або пошкоджені). Їх стан зумовив необхідність проведення для них атрибуції. Під цим доволі широким у своєму визначенні терміном розуміємо відновлення вихідних відомостей (автора, назви, місця й часу видання) дефектних примірників або видань, що мають неправдиві вихідні дані [2, с. 9]. Щоб відновити інформацію, працівники в часи відсутності мережі Інтернет, як правило, залучали ресурси власної книгозбірні: бібліографічні покажчики, каталоги, енциклопедії і т. д. Це зумовлювало не тільки високу часову втрату в процесі пошуку, але і призводило до значної кількості помилок, хибних визначень або взагалі існування позбавлених ідентифікації книг та журналів.

Ситуація суттєво змінилася з початком використання мережі Інтернет. Доступ до електронних каталогів (ЕК) і цифрових ресурсів світових бібліотек допомагає якісніше виконувати бібліографічну роботу, а часом дає єдиний спосіб перевірити чи встановити необхідні бібліографічні дані, особливо коли виникає потреба в атрибуції дефектного примірника [4, с. 108].

Дотримуючись думки, що книга без обкладинки подібна до людини без паспорту, ми чітко усвідомлюємо своє завдання – знайти максимально можливі документовані дані для кожного пошкодженого примірника. У ході розв’язання конкретних завдань, які в теоретичній площині виглядали легко здійсненними, виникла ціла низка проблем, подолання кожної з яких вимагало індивідуального і часто творчого підходу.

У бібліотеках України працюють цілі колективи висококваліфікованих кадрів з даної проблематики, які здатні відновити вихідні дані документів за шрифтом, художнім оформленням, текстом, дарчими надписами тощо. У процесі наповнення ЕК, працівники НБ УжНУ також набувають досвіду та вміння атрибуції. Наукове відновлення вихідних даних видань здійснюється ними в основному за допомогою мережі

Інтернет, при перегляді ЕК українських, російських баз даних наукових, публічних, національних бібліотек та іноді – букіністичних сайтів. Це дає змогу співставити, ретельно перевірити дані і зробити, наскільки це можливо, повний бібліографічний опис. Виправлення помилок кваліфікованих спеціалістів “доінтернетного” періоду не суперечить принципам професійної етики. Використання новітніх технологій з часом покаже огріхи і в нашій роботі, якщо вони будуть наявні.

Повністю погоджуємося з думкою Ю. К. Рудакової, що універсальних схем атрибуції немає. Певну методіку щодо відновлення інформації про дефектні примірники бібліограф напруцьовує завдяки досвіду роботи з відповідними виданнями [4, с. 115]. З особистого досвіду можемо запропонувати апробовані нами етапи атрибуції:

- виокремлення видання або тому видання (зшиток, конволют);
- дослідження складових документа (шмуцтитул, колонтитул, заголовки, підзаголовки, передмова, дарчі та власницькі написи та ін.);
- пошук за допомогою електронних ресурсів (ЕК, бази даних, букіністичні сайти тощо);
- вивіряння результатів пошуку.

Звернемося до практичної складової, результат якої – позбавлені обкладинок, аркушів, розчленовані, пошматовані екземпляри мають отримати свою максимально можливу комплектність і, відповідно, друге життя. Щоб правильно відновити вихідні дані того чи іншого дефектного документа, бібліотекар повинен впевнитись, що він має справу з окремим виданням або окремим томом видання. Доволі часто стародруки та рідкісні книги зберігалися в конволютах або зшитках. Тому фахівці, приступаючи до атрибуції, повинні вивчити весь блок документа, паралельно встановивши в загальних рисах формулу пагінації чи фоліації примірника для проведення детальнішої звірки на наступному етапі роботи [4, с. 108]. Здебільшого відновити вихідні дані документа можна безпосередньо за самим джерелом, уважно його дослідивши: за верхніми і нижніми колонтитулами, шмуцтитулами, за дарчими надписами, за інформацією на корінці тощо. Зустрічаються випадки, коли частково бібліографічні відомості містяться у вступній статті документа або на останній сторінці.

Відзначимо випадок, коли два дублетних примірники, через відсутність у одного з них обкладинки і титульного аркуша, мали різних

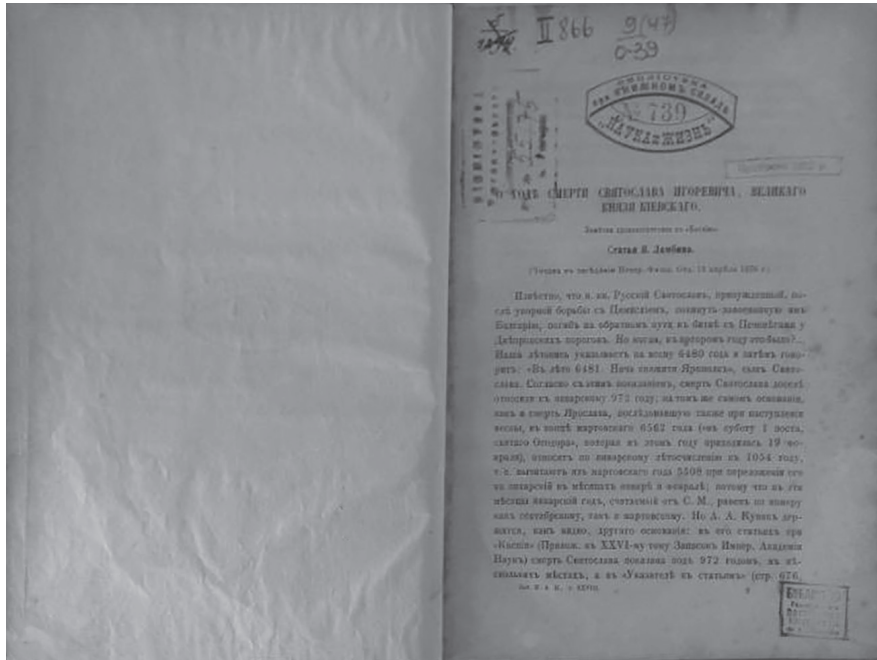

Рис. 1.

авторів і назви, і як наслідок – окреме розташування у фонді. Інформацію про такі документи вдалося відновити, порівнюючи їх. Відновлена інформація у бібліографічному описі подається у квадратних дужках.

Так, у процесі роботи були виявлені два ідентичні документи, у яких – відсутні титульні сторінки і обкладинки (рис. 1): “О годѣ смерти Святослава Игоревича, Великаго князя Киевскаго / хронологическіе разысканія Н. Ламбина, А. Куника, В. Васильевского. – [Санктпетербургъ]: [Типографія Императорской Академіи Наукъ], [1876]. – С. 120 – 182 с. Вивчаючи документ, працівники виявили, що це не окреме видання, а частина “Записок Императорской Академии Наук” (Т. 28, 1876 р.). Вихідні дані про документ були відтворені за допомогою записів на нижньому колонтитулі першого аркуша кожного зошита блоку: “Зап. И.А.Н. Т. XXVIII”. Для достовірності інформацію перевірили за допомогою Інтернету. Повнотекстового екземпляра для порівняння ми не знайшли, тому важко з впевненістю стверджувати,

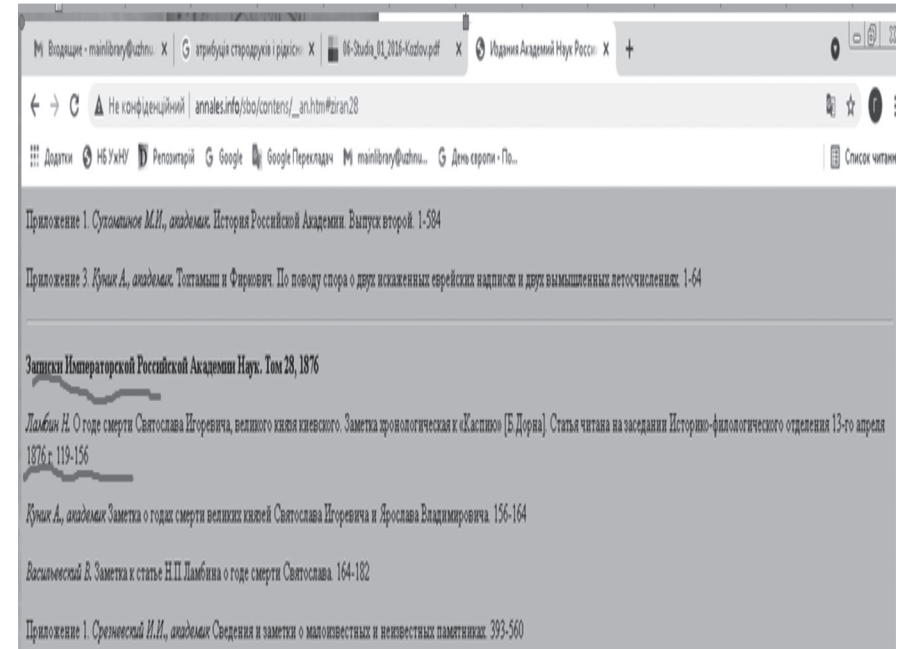

Рис. 2.

що це саме “Записки...” Т. 28. Також було виявлено запис у ЕК на сайті “Академии Наук Росии / СССР” (рис. 2) [1]. В результаті атрибування бібліографічний опис документу має такий вигляд: “Записки Императорской Академіи Наукъ. Т. XXVIII. – [Санктпетербургъ]: [Типографія Императорской Академіи Наукъ], [1876]. – С. 120 - 182 с. – Экз. деф.: отсутствуют тит. л., страницы 1–118, 183 –? – На странице 119 присутствует печать “Библиотека при книжномъ складѢ “Наука и жизнь”. № 739”.

Подібним шляхом була відновлена інформація і про такий документ: “Смолічев Петро. Археологічні розкопки на терені Дніпрельстану, в с. Кічкасі Запорізької округи у вересні – жовтні 1927” (рис. 3).

Досліджуючи його, ми зрозуміли, що це не окрема праця, а стаття, яка була опублікована у першому томі збірника Дніпропетровського краювого історико-археологічного музею. Дані про документ знайдені у бібліографічному покажчику, присвяченому Смолічеву П. на сайті

“Сіверянський літопис. Всеукраїнський науковий журнал” (рис. 4) [5]. Але і ця інформація нас не переконує, позаяк на першій сторінці даної роботи присутній дарчий надпис (рис. 5) Сумніваємося, що автор міг підписати примірник у середині збірника.

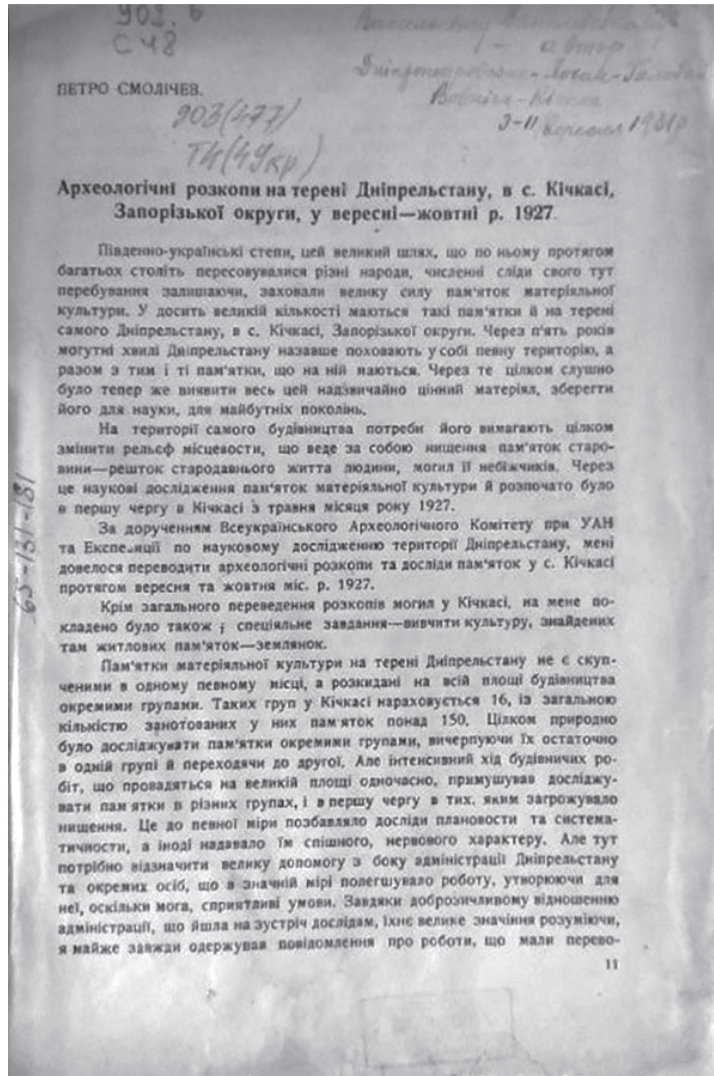

Рис. 3

ПРАЦІ П.І. СМОЛІЧЕВА

1. РЕДКОЕ открытіе //Красное знамя (Чернигов). - 1924.-17февр. Повідомлення про обстеження склепів Воскресенської церкви у Седневі.
2. РОЗКОПКИ сіверянських могил в с. Шестовиці на Чернігівщині влітку 1925 р. //Україна. -1926. - № 1. - С. 178-180.
3. АРХЕОЛОГІЧНІ досліди в околицях містечка Златополя на Черкащині року 1926 //Коротке звітання ВУАК за 1926 рік. - К., 1927. - С154 - 166.
4. "СКАРБ" палеолітичної доби (кремінне начиння, сховане в кістці мамута) з Мезинської палеолітичної стадії //Чернігів і Північне Лівобережжя: Огляди. Розвідки. Матеріали /Під ред. М.С.Грушевського. - К., 1928. - С.36-41.
5. ЧЕРНИГІВ та його околиці за часів великокнязівських //Чернігів і Північне Лівобережжя: Огляди. Розвідки. Матеріали /Під ред. М.С.Грушевського. -К., 1928.-С.118-146.
6. ДО ІСТОРІЇ порцелянового виробництва на Чернігівщині //Ювілейний збірник на пошану академіка М.С. Грушевського.-К., 1928.-Т. 1.-С.92-97.
7. АРХЕОЛОГІЧНІ розкопки на терені Дніпрельстану, в с. Кічкасі Запорізької округи у вересні - жовтні 1927 р. //Збірник [Дніпропетровського красивого історико-археологічного музею]. - Дніпропетровськ, 1929. - Т. 1. -С.161-234.
8. ПОДВІЙНІ поховання Х століття коло Шестовиці на Чернігівщині //Записки

Рис. 4

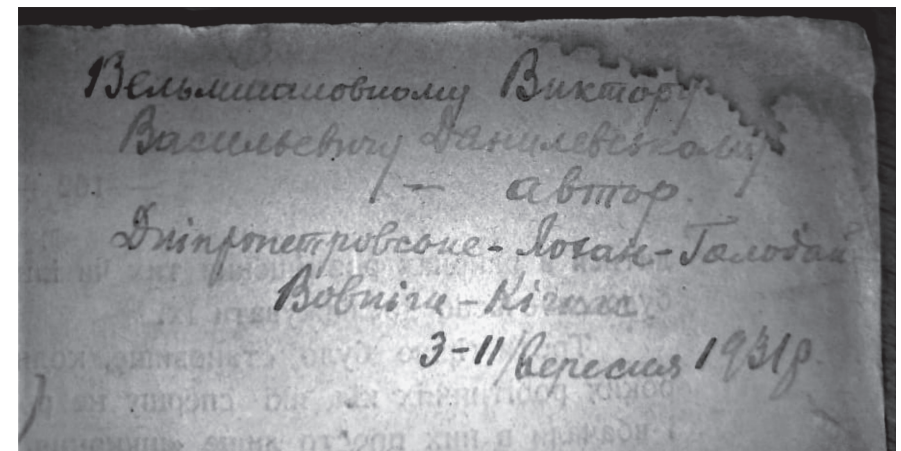

Рис. 5

Ще один приклад атрибуції документа із втраченими достовірними даними. Примірник без титульної сторінки, обкладинки, відсутні початкові сторінки I – X. У верхній частині документа від руки олівцем написані назва документа та її автор – Ключевський (рис. 6). Пошук за автором результатів не приніс. Підтвердити точність назви вдалося за інформацією на XII сторінці. Спроба атрибуції документа за назвою дозволила ідентифікувати автора як “Котляревський Н. А.” (рис. 7). Повний бібліографічний опис тепер виглядає так: “[Котляревський Н. А.]. [Канун освобождения. 1855 – 1861 гг. Из жизни идей и настроений в радикальных кругах того времени]. – [Петроград]: [Тип. М. М. Стасюлевича], [1916]. – [560 с.] – Экз. деф.: отсутствует обложка, тит. л., страницы I – X, 559 – 560”. Дані про документ можна знайти в електронному каталозі на сайті: “Президентская библиотека имени Б. Н. Ельцина” [3].

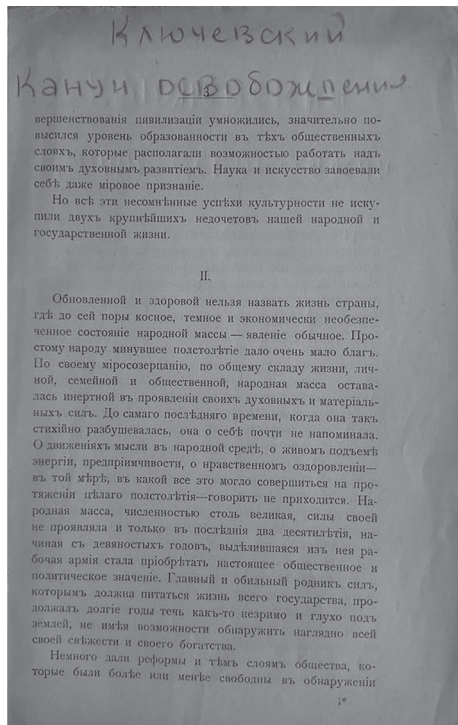

Рис. 6

Рис. 7

Вдалося відновити журнал “Воля Росии” (№ 14 – 15), який потрапив до книгозбірні у пошкодженому стані: був розірваний на дві частини (рис. 8). Оскільки кожна з них надійшла до бібліотеки у різний час, відповідно мали окремі інвентарні номери. Друга частина журналу помилково мала випуск № 11. Ця частина була атрибутована за змістом самого документу та за статтею “Голод и сельскохозяйственный кризис в России” Н. Вороновича.

На дану статтю посилається А. В. Урядов у своїй праці “Голод 1921 года и русская эмиграция в славянских странах” (рис. 9)[6]. У результаті пошуку нами ідентифіковані номери 14 – 15 за 1924 рік. Таким чином, остаточний бібліографічний опис видання такий: “Воля России: журнал политики и культуры. №14 – 15, сентябрь/под ред. В. И. Лебедева, М. Сломнина, В. Сухомлина; издатель Е. Лазарев. – Выходит 2 раза в месяц. – Прага: [Б.и.], 1924. – 112 с.”

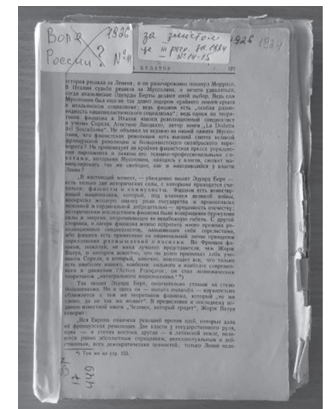

Рис. 8

тельности откладывалось в ожидании московской делегации. Когда же ВКПГ был распущен, завязалась переписка, продолжавшаяся в течение сентября – октября 1921 г., из которой можно проследить эволюцию идеи объединения усилий эмигрантов на поприще помощи голодающему. Пражский комитет предложил провести мероприятия в Праге, аргументируя это финансовыми и политическими соображениями [10. Ф. 5977. Оп. 1. Д. 14. Л. 1]. Однако уже на начальном этапе его подготовки стали возникать противоречия. К концу октября 1921 г. тема съезда постепенно исчезает из переписки комитетов. К ноябрю 1921 г. стало понятно, что попытки созыва съезда тщетны и он уже никогда состоится. Пик активности эмиграции в деле помощи голодающим был пройден, хотя сама помощь не прекращалась, продолжившись до конца 1922 – начала 1923 г.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Коллатин В.Д. Русская и украинская эмиграция в Югославия (1919–1945 гг.). Харьков, 1996.
2. Савицкий И.П. Прага и зарубежная Россия (очерки по истории русской эмиграции (1918–1938)). Прага, 2002.
3. Едельянов И.В. Помощь России – помощь Европе. Прага, 1921.
4. Воронихин Н. Голод и сельскохозяйственный кризис // Воля России. Прага, 1924. № 14–15.
5. Голод. София, 1921.
6. Бюллетень Объединенного Комитета Российского Общества Красного Креста, Всероссийского Земского Союза и Всероссийского Союза Городов в Королевстве Сербов, Хорватов и Словенцев. Белград, 1921. Август.
7. Большевики и крестьянство. Прага, 1921.
8. Линский Д.О. Борьба с голодом // Голод. София, 1921.
9. Керенский А. Издалека. Сб.ст. (1920–1921 гг.). Париж, 1922.
10. Государственный архив Российской Федерации.
11. Новое время. Белград.
12. Огни. Прага.
13. Воля России. Прага.
14. Студенческие годы. Прага.
15. Варшавский голос. Варшава.
16. Голос России. Берлин.

Рис. 9

На завершення розгляду деяких прикладів практичної складової роботи з атрибуції видань XIX – початку XX ст. фонду Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету відзначимо, що технічний прогрес зумовлює покращення, безперервність та вдосконалення шляхів ідентифікації окремих дефектних примірників. Перспективи оптимізації процесу пошуку необхідної інформації також вбачаємо в поглибленні співпраці з іншими книгозбірнями України, які вже накопичили у цьому напрямку багаторічний безцінний досвід.

Джерела та література:

1. Издания Академий Наук России / СССР – Библиотека Annales. URL : http://annales.info/sbo/contents/_an.htm#ziran28 (дата звернення: 05.09.2021)
2. Ковальчук Г. З досвіду атрибуції друкованих книжкових пам'яток у національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського. *Наукові праці Націо-*

- нальної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2020. Вип. 60. С. 9 – 30.
3. Президентська бібліотека імені Єльцина Б. М. URL : <https://www.prlib.ru/item/417431> (дата звернення: 04.09.2021).
  4. Рудакова Ю. К. Методика атрибуції дефектних видань, надрукованих латинським шрифтом. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2017. Вип. 21. С. 107 – 117. URL : <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002620> (дата звернення 31.08.2021).
  5. Смолічев Петро Іванович : біобібліогр. покажч. / уклад. : В. Г. Мудрицька, О. Є. Черненко. Чернівці, 2006. 14 с. – (“Історики та краєзнавці Чернігівщини” ; Вип. 9.) URL : <http://www.siver-litopis.cn.ua/pok21.htm> (Дата звернення: 05.09.2021).
  6. Урядова А. В. Голод 1921 года и русская эмиграция в славянских странах. URL : <http://inslav.ru/sites/default/files/slav-2009-1.pdf> (дата звернення: 06.09.2021).

FROM THE EXPERIENCE OF ATTRIBUTION OF DEFECTIVE COPIES OF THE FUND “BOOK OF THE XIX – XX CENTURIES” FUND OF THE SCIENTIFIC LIBRARY OF Uzhgorod NATIONAL UNIVERSITY

Olena Prokhnenko,

ORCID: 0000-0002-2349-4387

Head of the Department of the Scientific Library
Scientific Library of Uzhgorod National University

Myroslava Yatskiv,

ORCID: 0000-0001-9224-494X

Scientific Library of Uzhgorod National University
Librarian of the 1st category

The publication examines the process and results of attribution of individual editions of the 19th – early 20th centuries from the funds of the Scientific Library of Uzhgorod National University.

Key words: *Scientific Library of Uzhgorod National University, attribution, bibliographic description, defective copies.*